

بوریا بافی؛ هنری که پیشینه طولانی دارد و هنوز زنده است

تار و پود گیاهی

لیلا شوقی

خبرنگار

شاید بتوان یکی از هنرهای بشری را نساجی دانست. هنری که حالا، به صنعت تبدیل شده و ابتدای پیدایش، انقلابی در زندگی بشر به وجود آورد، اما قدیمی ترین پارچه‌هایی که بشر می‌بافت نه از جنس پارچه که الیافی گیاهی داشت. هنری که به آن حصیر بافی یا بوریا بافی گفته می‌شود و هنوز هم طرفداران خودش را دارد.

واژه‌شناسی: به پارچه بافته شده از نی و گیاهان، حصیر می‌گویند و به هنری هم که برای بافتن استفاده می‌شود، حصیر بافی یا بوریا بافی نامیده می‌شود.

جغرافیا: در هر شهری که دسترسی به برگ درخت خرما، ساقه گندم، نی و ترکه وجود داشته باشد، این هنر هم در آنجا رونق دارد؛ لذا این هنر در استان‌های سیستان و بلوچستان، خوزستان، کردستان، هرمزگان، بوشهر، کرمان، یزد، فارس، مازندران، گیلان و تهران رایج است. حصیر بافی در خوزستان، خراسان و آذربایجان شرقی به صورت سبد بافی و در گیلان به صورت مرواریدی و چم بافی انجام می‌شود.

تاریخچه: حصیر بافی قدمت چند هزار ساله دارد، اما از آنجا که مواد آلی به کار رفته در این هنر، در معرض پوسیدگی قرار دارند، بیشتر تولیدات قدیمی از بین رفته‌اند. بشر، مصنوعات حصیری را پیش از سفال استفاده می‌کرده‌اند تا به آنجا که در ساخت سفالینه‌ها از حصیر به عنوان قالب استفاده می‌شده است؛ بنابراین پیشینه حصیر بافی به دوران نوسنگی برمی‌گردد. ولی این که شهر یا کشور محل تولد حصیر بافی کجاست، اطلاعاتی در دست نیست. باستان‌شناسان آثاری از حصیر روی تکه‌های گچ مربوط به ۶۰۰۰ سال قبل پیدا کرده‌اند. قدیمی‌ترین نمونه حصیر بافی ایران مربوط به منطقه شهداد در استان کرمان است. از مهم‌ترین کشورهای تولید کننده محصولات حصیری هم، کشورهایی از جمله برمه، سنگال، پاکستان، سریلانکا، تایلند، مکزیک، کامرون، چاد، اتیوپی، سنگاپور، برمه، هنگ کنگ، اندونزی، ژاپن و جمهوری کره را می‌توان نام برد.

مواد اولیه: در هر نقطه از ایران، با توجه به ابزار اولیه که وجود دارد، مواد اولیه هم متفاوت است. مثلاً در خوزستان، از برگ درخت خرما، استفاده می‌شود. در مناطق سردسیر اطراف مریوان، انزلی، استان فارس، زنجان و دریاچه هامون از نی اطراف مرداب‌ها و دریاچه‌ها برای بافت استفاده می‌کنند و ساقه‌های نی و بید در استان‌های تهران، مازندران و روستاهای مراغه استفاده می‌شود.

ابزار: ابزار حصیر بافی ساده است. داس، انواع کار، سوهان، درفش، قیچی و سوزن از وسایل کار هستند.

روش‌های بافت: ابتدا ساقه‌های مناسب و هماهنگ، از لحاظ قطر و اندازه را جدا کرده و در آب خیس می‌کنند، بعد سه تا پنج ساقه را کنار هم قرار داده و به کمک ساقه دیگری که به دور آن پیچیده می‌شود، شروع به بافتن می‌کنند. حصیر یا بوریا به دو روش ماریچ و درهم بافته یا مشبک بافته می‌شود.

روش ماریچ: این روش از دو عنصر پایه و باریکه یا نواری که برای دوختن آن به کار می‌رود، تشکیل شده است. پایه طویل و انعطاف پذیر و معمولاً با مقطع دایره یا بیضی و با دسته‌ای علف، پوست درخت و چند ترکه یا ترکیبی از آنها بافته می‌شود. روش ماریچ برای ساختن بسیاری از شکل‌های مدور، مانند سبد، کلاه و کیف مناسب است.

روش درهم بافته یا مشبک: در نوع ساده این بافت، به شیوه تار و پود بافته می‌شود. تارها از نظر ضخامت و انعطاف با پودها یکسانند، اما رنگ آنها می‌تواند متفاوت باشد. در این روش، تنوع کمی وجود دارد که در میزان ظرافت تولیدات به چشم می‌خورد. این روش در تهیه ظروف و زیراندازها به کار می‌رود.

حصیر بافی را می‌توان صنایع دستی همه مناطق ایران نامید

هنری به وسعت همه شهرهای ایران

شهرستان‌های آبادان، خرمشهر و شادگان تولید می‌شود.

♦ با حفاظت از حرارت و آتش، فشار، ضربه و اشیای نوک تیز و برنده می‌توان از حصیر نگه‌داری و سال‌ها هم از آن استفاده کرد. حصیر بافته شده، با آب ولرم و شوینده‌های معمولی قابل شست‌وشو است.

♦ درست است که بوریا بافی، هنر ساده‌ای است و خیلی زود هم بافته می‌شود و همه می‌توانند آن را ببافند، دختران و زنان روستایی، اما بافته‌های اصلی این هنر هستند. زنان و دختران روستایی، بهترین ارتباط را با ساقه گیاهان برقرار می‌کنند.

♦ حصیر بافی میناب در استان هرمزگان، ثبت جهانی شده و این شهر را می‌توان قطب حصیر بافی ایران دانست.

حصیر بافی یا بوریا بافی را نمی‌توان صنایع دستی منطقه خاصی از ایران نامید، این هنر ایران شمول است، اما در هر منطقه از ایران، بنا به مواد اولیه و حتی سبک زندگی مردم، به شکلی و برای استفاده‌ای بافته می‌شود.

♦ بسته به منطقه‌ای که هنر حصیر بافی در آنجا در حال انجام است، محصولات این رشته به صورت حصیر بافی، سبد بافی، مرواریدی، ترکه بافی، کپو بافی، چم بافی و چیغ بافی رایج است.

♦ فصول بهار و تابستان، از فصل‌های پر رونق حصیر بافی است.

♦ بوریا بافی جزو هنرهای نساجی است، اما درباره دسته‌بندی آن هنوز اختلاف نظر وجود دارد. برخی از کارشناسان این هنر را در گروه ویژه‌ای با عنوان «سبد و حصیر بافی» جای داده‌اند و در این میان، گروهی دیگر هم آن را جزو صنایع چوبی می‌دانند و این به دلیل کاربردهای متفاوت این هنر یا صنعت است.

♦ تولیدات حصیری معمولاً برای مصارف مختلفی مانند زنبیل، کیف، جای نان یا میوه، زیرانداز و دیوار کوب استفاده می‌شود. گاه بسته به سفارش، حصیر را رنگ آمیزی می‌کنند.

♦ در بعضی از شهرها مانند بیرجند روی تولیدات حصیری، با نخ‌های رنگارنگ، گل و بوته رودوزی می‌کنند.

♦ مرغوب‌ترین زیراندازهای حصیری در

